

Forfatter: Andersen, H. C.

Titel: H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Citation: Andersen, H. C.: "H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal", i Andersen, H. C.: *H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal*, C. A. Reitzel, 1990, s. 339. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-hcaeeventyr07val-shoot-idm139890592618592/facsimile.pdf> (tilgået 06. maj 2024)

Anvendt udgave: H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Tre nye Eventyr og Historier 1870

(3 NEH-70)

Høse-Grøthes Familie

Høse-Grøthes Familie tryktes første gang på engelsk (oversat af Eduard Kuntze) i *Riverside Magazine* under titlen *Chicken-Grøthe's Family* november og december 1869 (se ill. s. 17) og udkom på dansk i 3NEH-70, der udkom 17.12.1869.

I Bemærkninger fortæller A, at han fik ideen til eventyret, da han en dag under et besøg i Studenterforeningen læste nogle optegnelser om Marie Grubbe (ca. 1643-1718) i *Lolland-Falsters Stiftstidende* (27). Den pågældende artikel stod i *Lollands Stifts-Tidende* 16.5.1859 og er et referat af en artikel af M.N.Kall-Rasmussen i *Historisk Tidsskrift* 3 rk. I med bidrag til Holbergs (1684-1754) biografi, herunder hans i Epistel 89 omtalte ophold hos Marie Grubbe under pesten i 1711.

Det var imidlertid kombinationen af avisartiklen og et ophold på Basnæs 16.6.-6.7.1869, der inspirerede ham til eventyret. Allerede i *Lystmændene ere i Byen* (IV 186) og *Fortnerens Søn* (IV 238.8 m. note) havde han beskrevet høsehuset på Basnæs, og nu gav det ham ideen til et eventyr. 30.6.1869 fortæller han i et brev fru Melchior, at høsekonen på Basnæs engang under en oplæsning af *Det er ganske vist* havde troet, at det var i hendes høsehus, eventyret foregik, hvorpå A fortsætter: »Dette [: høsehuset] er paa Basnæs en nydelig, ottekanter Bygning paa en Ø i Haven. Konen boer midt derinde, med Lysning fra Loftet, Side-Gemakkerne vende for Gjæs og Ænder ud til Kanalen, Høsenes Stuer til smaa Høsegaarde, hvor de japanske Høns og de kalkunske have deres særlige Opholdsteder. Da jeg skrev »Valdemar Daa«, tænkte jeg paa at gjøre Konen her til een af hans Døttres Decendenter, men opgav det og blev ved det historiske Sagn« (Reumert 108f, se også BFA II 635f). Således er eventyrets ydre rammer altså delvis tegnet efter Basnæs og ikke efter Tjele, Grubbe-slægtens jyske herresæde, se ndf.

Eventyret omtales første gang i *Dagbøger* 2.7.1869, hvor man iøvrigt bemærker, at titelpersonen har et andet navn: »Hele Dagen gaact opfyldt af Fortællingen om Høse Cathrines Familie, det er Historien om »Marie-Grubbe« (VIII 226). 4.7. skriver han: »Skrevet paa Historien om Marie Grubbe« (ib. 227). 5.7. melder han til fru

Melchior: »Siden De sidst fik Brev, har jeg bragt paa Papiret de fleste Momenter til en ny Historie, den jeg en Dag omtalte fyldte mig: Historien om den højadelige Dame, der endte som Færgekone paa Falster, hos hvem Holberg boede i Pestens Tid« (Reumert 110), og samtidig noterer han i Dagbøger: »Læste for Luzie og Lise Castenskjold som med Moder og Tante er kommet hjem fra Schweiz, Historien om Marie Grubbe« (VIII 227). Tilsyneladende har A atter ændret på titlen, for i Dagbøger 11.7.1869, Rolighed, hedder det: »Om Middagen var Block her, jeg læste »fra Degns Bordskuffe« (ib. 229), og 12.7. skriver han til fru Henriques: »Jeg skrev [på Basnæs] et, ret heldigt Eventyr, »Hvad Tidselen oplevedes«, samt begyndte paa en større Historie »fra den gamle Degns Bordskuffe«, som nu, her paa »Rolighed« heelst er bragt paa Papiret« (BHenriques 112, jvf. også BEC IV 78, BIA II 596). Samme dag skriver han også til Horace E.Scudder: »[jeg har] allerede en ret heldig Idee til en ny Historie for October Heftet, den skal nok komme betids og bliver [...] givet i Manuskript først til *the riverside magazine* og naar det er optaget *d e r*, kommer det paa dansk« (BScudder 60). Selv om A både 12. og 13.7. læste eventyret op, var det dog endnu ikke helt færdigt. 14.7. noterer han i Dagbøger: »Hjemme skrevet paa »Høns-gretthes Familie«« (VIII 230), og dermed havde eventyret endelig fået sin blivende titel. 16.7. står der: »Reanskrevet min *Høns-Grethe*« (ib. 231) og 19.7.: »Læst for Raasløffs: Høns-Grethe, den jeg i Dag har skrevet reent« (ib.). Iøvrigt måtte A iflg. Dagbøger 24.7. også foretage en renskrift med latinske bogstaver af hensyn til den amerikanske oversættelse.

Om motivet skriver A i Bemærkninger, at han udover at have benyttet artiklen i Lollands Stifts-Tidende og Holbergs Epistel 89 har hentet oplysninger i Pontoppidans Danske Atlas og hos Thiele.

Marie Grubbe-motivet havde tidligere været behandlet af St.St.Blicher i Brudstykker af en Landsbydegns Dagbog (1824). A.s forhold til Blichers novelle er imidlertid ret problematisk, idet han 28.7.1869 skriver til Scudder: »Hovedtrækkene i den [*Høns-Gretthes Familie*] ere aldeles historiske, men endnu ikke behandlet før af nogen Digter« (BScudder 62). Men netop hans vaklen mht. titel synes at vise, at han har været sig Blichers behandling af motivet klar, idet »fra Degns Bordskuffe« klart peger hen på Blicher.

93.4.5 *hvor den gamle riddertige Gaard havde staaet* gælder ikke Tjele, jvf. brugen af Basnæs som model ovf. – 5 *Vindelbro* vindebro. – 7-8 *Raager ... Fugle* jvf. brev til Henriette Wulff, Basnæs 2.10.1857: »Dagene glidde eensomt hen [...] det er en Begivenhed, naar Ravne, Krager og Aliker i store Hobe flyve fra Skoven og i Kredse omsuse de gamle Kastanietræer i Haven« (BHW II 340).

94.2 Videnskab] viden. – **4** Krøgemaat] jvf. Sneedronningen (II 62.12 m. note). – **14** Kedeltrøme] pauke. – **16** Fra Grubbe] Maren Juel Iverscatter (d. 1647). – **17-18** hendes Husbond] Erik Grubbe til Gammelgaard og Tjele (1605-92). – **31ff.** jvf. *Gjemt er ikke glemt* (IV 227 m. noter).

95.2 Aakande og Aaknap] hvid åkande, *Nymphæa alba*, og gul åkande, *Nuphar luteum*. – **3** Muskedonne] dunhammer, *Typha latifolia*. – **4** aegenem] smukt, nydeligt. – **6** Morian] neger. – **12** turde] havde lov til. – **33** hvor ung hun var] hvor ung hun end var. – **37-38** den unge Konge] anakronisme, Christian V (1645-99) besteg først tronen 1670. – **38-39** Ulrik Frederik Gyldenløve] greve (1636-1704), søn af Frederik III og Margrethe Pape. – **43** Munddask] slag på munden.

96.7 Hun er ... Riget] jvf. Holberg i Epistel 89: »blant alle Under-saatter er [Gyldenløve] den fornæmteste og tiligemed den galanteste Herre udi Riget« (Epistler v. F.J.Billeskov Jansen II. 1945.42). – **9** skjæter jeg ikke om] bryder jeg mig ikke om. – **13-14** *contrais* Vind] stiv modvind. – **15** did] derhen. – **16** Blaaargarn] groft lærred fremstillet af blå dv. hør- eller hampeaffald. – **18** Karosse] stor lukket stadsvogn, karet. – **22** Hr. Grubbes steensurede Gaard] uhistorisk. – **23** knubbede] vrøde. – **25** *Bliebrøds Tale*] medlidende ord på grænsen til det over-drevne og sentimentale. – **26-27** som man raaber til saa svarer man] jvf. ordsproget: som man råber i skoven, får man svar. – **31-32** *Onde Ord* høre ond Frugt] jvf. ordsproget: ond gerning, ond frugt. – **35** i Gænge] i omløb. – **36-37** den gamle Gaard ... baaren] Tjele, 16 km nordest for Viborg.

97.8-9 klattrede ude paa blådiest Træ] dvs. er blevet sømand. – **9-10** *Tampen*] reb eller tov anvendt som strafferedskab. – **14** Op og ned ... Gang] sml. *Taarvægteren Ole* (III 121). – **20** Havgusser] kolde, klamme havtåger. Da Tjele ligger midt inde i landet, kan Marie Grubbe dog ikke her have oplevet havgusen. – **24-25** *Palle Dyre fra Nørrebæk*] d. 1707; Nørrebæk, ca. 13 km nordest for Tjele, tilhørte opr. Erik Grubbe og var M.G.s medgift. – **27-31** *Hr. Brockenhuus til Egeskov ... Egeskov*] jvf. Thiele I 112f. – **28** *Egeskov*] herregård 21 km nordest for Faaborg. – **33** *Vair-Dræg*] luft. – **34** Naar] hvornår. – **35-36** paa Ljstestagerne ... *Høvedgaard*] jvf. Pontoppidans Danske Atlas IV. 1758.404. – **40** *Svinepot-tidsk*] snedig, underfundig.

99.1 i sine Breve] Epistel 89. – **7-8** *Dronningen af Danmark*] Charlotte Amalie (1650-1714). – **8** *Kongen*] Frederik IV (1671-(1699-)1730). – **12** *Borchs Collegium*] i St.Kannikestræde, stiftet 1689 af lægen Ole Borch (1626-90). – **12** *Regensen*] kollegium i St. Kannikestræde overfor Rundetårn, stiftet 1623 af Christian IV. – **12** paa Døre ... *uddøde*] se n.t. V 62.28. – **18** *Søten*] sygdommen. – **19** *Kjødmangergade*] Købmagergade; kjødmanger: kødhandler, slagter. – **20** *Rundetårn*] astronomisk obser-vationstårn opført af Christian IV 1637-42. – **20** *Kongens Slot*] det

middelalderlige Københavns Slot, nedrevet 1731. - **24** *Kridhuur*] lille bøsse deit i to rum med låg for begge ender; i det ene gemtes småpenge, i det andet kridt til regnskabsføring og andre smågenstande. - **24** *Kippe*] tarvelig beværtning, knejpe. - **37** *bovæde*] bugnede.

100.17 *Kavus*] lang kappe med slag eller stor krave. - **17** *Kabuds*] mandshue med øreklapper eller slag til at slå ned. - **17** *Kyse*] kvindehue i hættetæppe, der går ned over ørerne og bindes med hagebånd. - **25** *tingede*] lejede. - **28-29** *Frand's Knusmed* og *Sivert's Posekiger*] jvf. Holbergs Den politiske Kandestøber II akt (1723); øgenavn for underordnet toldbetjent, der opkrævede accise, forbrugsskat, af indenlandske varer ved byportene. - **31** *kunde sin Practica*] forstod sig på praktiske ting; Practica: egt. bog med vejrfordisigelse. - **35** *bogede*] vaskede i varm sæbe (egt. Iud af bøgasker).

101.2 *Skedevand*] salpetersyre. - **5** *Væd* og *Klymetsv*] træ og mosetør. - **6** *saalæde sine Hoser*] stoppede sine strømper, jvf. Henrik i Den politiske Kandestøber IV 9. - **9** *Vaade*] vanvare, uforsættigt. - **10** *arbeide i Jern paa Holmen*] straffefangerne arbejdede på orlogsværftet på Holmen (det nuværende Gammelholmskvarter bag Det kgl. Teater) med foddænke for at forhindre flugt. - **11** *gemen*] almindelig. - **11** *have sin Gønge*] gå sin gang uden medlidenhed. - **14-19** jvf. Thiele² I 129f; *Kai Lykke*: fejl for Jørgen Lykke (d.1583); jvf. Blichers Viiinhandleren og Herremanden (Samlede Skrifter XXVII. 1931.64f og 247f).

102.8 *Reserente*] ærbødligt, dybt buk. - **11** *Helligtrekonger Lys*] trearmet lys. - **16** *Lea*] måde. - **20-21** *Folk sigte ... Eder*] jvf. Holbergs Epistel 89: »endskjønt han dagligen handlede ilde med hende, [sagde hun] sig at leve langt mere fornøyet, end udi det første Ægteskab« (Epistler v. F.J. Billeskov Jansen II. 1945.42). - **30** *demme Eget efter Grimen*] dømmme efter udsendte; grime: hovedtøj til heste. - **31** *i alt Det*] trods alt. - **37-38** *Lykkens Tumskibade*] lykkens omskiftelighed; navn på dansk folkebog fra 18. årh.

103.8 *Hosebånd*] strømpebånd; måske også ordspil på den eng. Hosebåndorden. - **34** *glad til at dæ*] glædede sig til at dø.

Hvad Tidselen oplevede

Hvad Tidselen oplevede kom første gang på engelsk (oversat af Anna Raastløff) under titlen What Happened to the Thistle i Riverside Magazine oktober 1869 og på dansk i 3NEH-70, der udkom 17.12.1869.

Inspirationen til eventyret fik A ved synet af en tidsel på en mark ved Basnæs (Bemærkninger 28). I Dagbøger 27.6.1869, Basnæs,